

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

1.darba pakas (intellectual output 1) kopsavilkums

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

Premisa

IO1 mērķis ir modelēt dažādus aspektus, kas raksturo ģimeņu ar bērniem ar uzvedības traucējumiem ceļošanu.

Emocionāli un uzvedības traucējumi ir traucējumi, kurus raksturo nespēja veidot vai uzturēt apmierinošas attiecības ar citiem cilvēkiem.

Šī IO galvenais rezultāts ir godīgas ceļošanas aprakstošā modeļa ieviešana, kas atspoguļo ģimeņu ar bērniem ar uzvedības traucējumiem ceļošanas galvenās iezīmes, viņu tipisko izturēšanos, objektīvos un subjektīvos jautājumus, iespējamās risinājumus (ar pamatā esošajām teorētiskajām atsaucēm, kā arī labās prakses piemēriem, ierobežojumiem un šķēršļiem).

IO1 aktivitātes

IO1 ietvaros tika veiktas šādas aktivitātes:

1. Dokumentu izpēte, kuras mērķis bija apkopot teorētiskas atsauces, kā arī labās prakses piemērus, ierobežojumus un šķēršļus, kas saistīti ar uzvedības traucējumiem skarto cilvēku mobilitāti.
2. Godīgas ceļošanas modelis, kas ietver šādus punktus:
  - Ceļošanas jautājumi, kas saistīti ar dažādiem bērnu traucējumiem;
  - Ģimeņu ar bērniem vajadzības, kuras ceļojuma laikā ietekmē uzvedības traucējumi;
  - Izglītības atbalsts, kas var atvieglot šo ģimeņu ceļojumus.
3. Modeļa diskusija, iesaistot vecākus un pedagogus katrā projekta partnervalstī.

Dokumentu izpēte

Literatūras izpēte un dokumentu izpēte ir atšķirīgas tēmas izpētes pieejas. Literatūras izpēte ir vērsta uz teorētisko zināšanu iegūšanu par jēdzienu vai tēmu, turpretī dokumentu izpēti izmanto faktu un esošo pētījumu datu apkopošanai, kas palīdz atbildēt uz konkrētiem pētniecības jautājumiem.

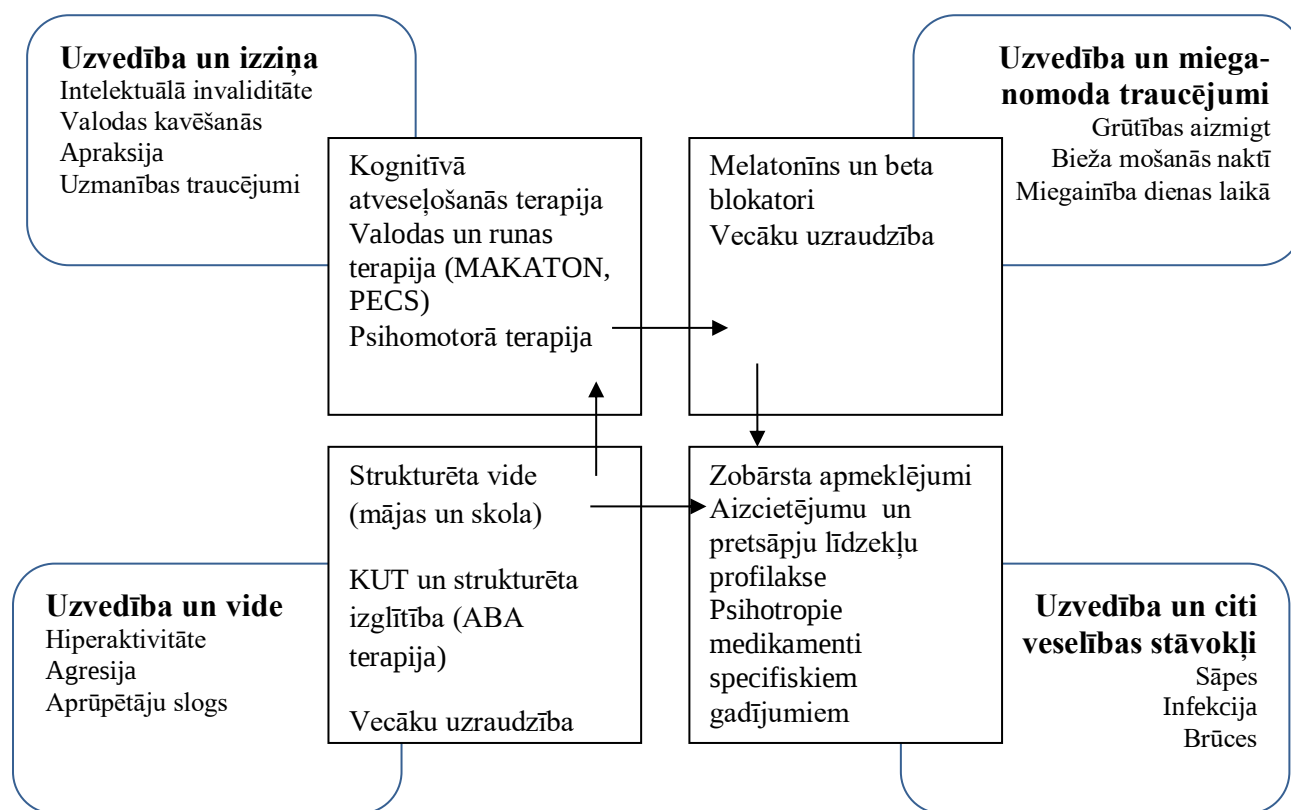

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

Projekta partneri veica dokumentu izpēti savās valstīs, apkopojot dažādus pieejamus tiešsaistes un bezsaistes avotus (piemēram, zinātnisko literatūru, ziņojumus, statistikas datus, ieteikumus) un pārbaudot to ticamību.

Dokumentu izpētes rezultāts ir teorētisko atsauču, kā arī labo prakšu piemēru, ierobežojumu un šķēršļu apkopojums, kas saistīts ar uzvedības traucējumiem skarto cilvēku mobilitāti.

1. attēlā parādītas ar uzvedības traucējumiem saistītās jomas.

1.attēls. Uzvedības traucējumi (avots: Poisson et al., 2015)

Savā pētījumā partneri koncentrējās uz šādiem galvenajiem jautājumiem:

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

1. Kādas ir galvenās ceļošanas problēmas? Patiešām, izmaiņas paradumos, neparedzamība, pūļi, jauni trokšņi un skati var apgrūtināt ceļošanu ar autismu sirgstošiem cilvēkiem un viņu ģimenēm.
2. Kāda ir ceļojumu pakalpojumu sniedzēju politika?
3. Kāds ir valsts un brīvprātīgo atbalsts?

Katrs projekta partneris sagatavoja ziņojumu, kas ietvēra šādu informāciju:

1. Ceļošanas problēmas ģimenēm ar bērniem ar uzvedības traucējumiem, apkopojot pētījumus kas veikti viņu valstīs pēdējo 10 gadu laikā;
2. Pieejamie noteikumi, lai atbalstītu šo ģimeņu ceļojuma vajadzības;
3. Ieteikumi un padomi šīm ģimenēm;
4. Labā prakses piemēri, kas atspoguļo īstenotās iniciatīvas šo ģimeņu atbalstam;
5. Vajadzības, šo ģimeņu primāro un sekundāro vajadzību noteikšana;
6. Ieinteresētās personas, galveno ieinteresēto personu un viņu lomu šo ģimeņu atbalstīšanā noteikšana.

Godīgas ceļošanas modelis

Balstoties uz dokumentu izpētes rezultātiem, ir izstrādāts godīgas ceļošanas modelis ģimenēm ar bērniem ar uzvedības traucējumiem, identificējot svarīgākās dimensijas, vajadzības un problēmas, ar kurām šīs ģimenes var sastapties ceļojot.

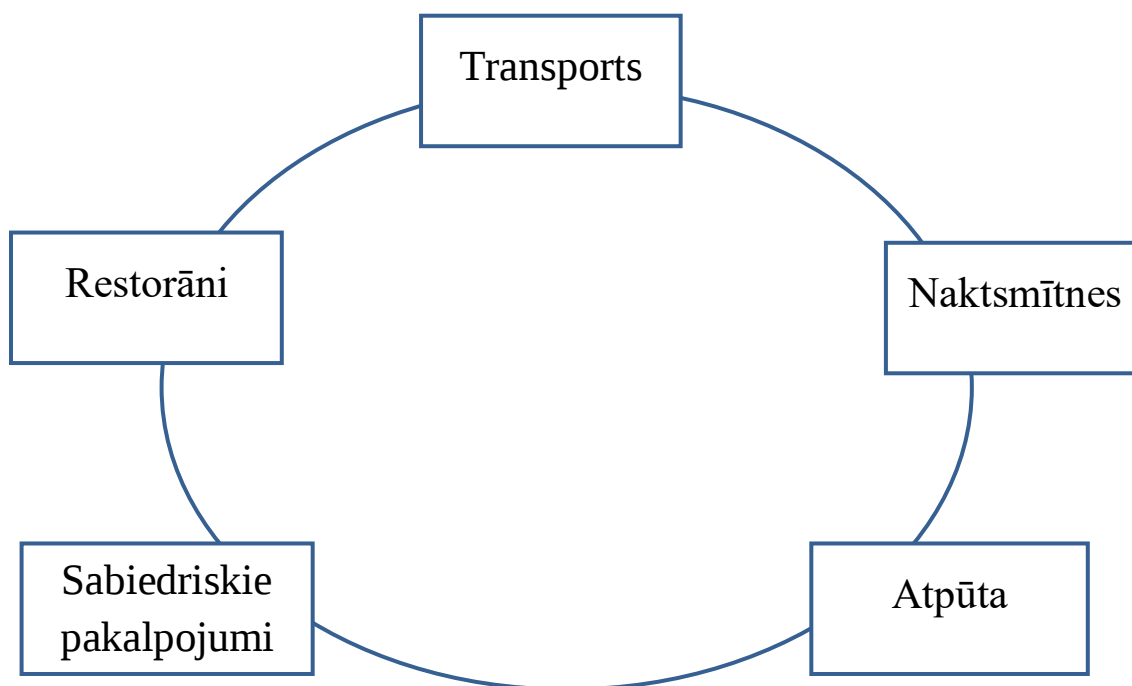
Modelis norāda arī uz motivācijas, kognitīvajiem, situatīvajiem un dispozīcijas faktoriem, kas nosaka mijiedarbību starp ceļošanas aktivitātēs iesaistītajiem subjektiem.

Modeļa galvenie komponenti ir šādi (2. attēls):

- Transports
- Naktsmītnes
- Restorāni
- Atpūta
- Sabiedriskie pakalpojumi

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

2. attēls. Ceļojuma komponenti (pašu avots)

Ģimeņu galvenās ceļošanas attiecības ir ar:

- Vietējiem iedzīvotājiem
- Citiem ceļotājiem
- Sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem
  - Veselības aprūpes pakalpojumi
  - Sociālie pakalpojumi
- Ceļojumu pakalpojumu sniedzējiem
  - Ceļojumu aģentūras
  - Tūrisma operatori
  - Naktsmītnes rezervēšana tiešsaistē

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

- Lidojumu rezervēšana tiešsaistē
- Sabiedriskā transporta rezervācija tiešsaistē
- Privātā transporta rezervācija tiešsaistē
- Atpūtas rezervēšana tiešsaistē

Jāņem vērā, ka ģimenes var izmantot jauno tehnoloģiju priekšrocības, lai piekļūtu pakalpojumiem.

Attiecību jautājumi ietver komunikācijas grūtības ar:

- Vietējiem iedzīvotājiem: atstumtība neuzticības un ar autismu sirgstošo cilvēku problēmu nezināšanas dēļ
- Citiem ceļotājiem: atstumtība neuzticības un ar autismu sirgstošo cilvēku problēmu nezināšanas dēļ
- Sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem: atbalsta politikas un/vai īpašu pakalpojumu trūkums
- Ceļojumu pakalpojumu sniedzējiem: intereses trūkums par īpašu pakalpojumu radīšanu

Galvenās ceļošanas problēmas ģimenēm ar bērniem ar autisma traucējumiem ir šādas:

- Izmaiņas ikdienas paradumos
- Neparedzēti notikumi
- Piemērotu naktsmītnes struktūru atrašana
- Tikt galā ar bērnu uzvedību
- Mijiedarbība ar normāliem cilvēkiem
- Pūlis
- Jauni trokšņi un skati

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

Ceļojuma plānošana ir darbība, kas aptver visus ceļojuma komponentus un ko var ietekmēt ceļojuma attiecības. Kad ģimene plāno ceļojumu, jādefinē stratēģija, lai samazinātu iespējamo primāro ietekmi/ problēmas, ar kurām var sastapties.

Lai sasniegtu šo mērķi, ir svarīgi definēt ceļojumu visos tā aspektos. Šāda veida ceļojumu apraksti var būt noderīgi:

- ceļojuma sākuma
- ceļojuma galamērķi
- attālums
- ceļojuma laiks
- ceļojuma ilgums
- ceļojuma mērķis
- ceļošanas veids
- personu skaits

Modeļa diskusija

Partneri prezentēja un apsprieda modeli savā valstī ar komandu, kurā bija četri vecāki (divas sievietes un divi vīrieši) un trīs pedagogi.

Partneri analizē rezultātus un uzlabo modeli.

Pētījumu rezultāti

Partneru pētījumi parādīja, ka ceļošana ar bērniem ar uzvedības traucējumiem rada daudz grūtību un problēmu.

Uzvedības traucējumi var ietvert:

- uzmanības deficīta hiperaktivitātes sindromu (UDHS)
- opozīcijas izaicinošos traucējumus (OIT)
- autisma spektra traucējumus (AST)

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

- trauksmes traucējumus.
- depresiju.
- bipolāros traucējumus.
- mācīšanās traucējumus.

Tika konstatēts, ka paredzēt bērnu uzvedību ceļošanas laikā ir grūti, taču satraukums un jaunā vide dažiem no viņiem var izraisīt lēkmes. Bērniem ar uzvedības traucējumiem parasti ir dusmu lēkmes un nekontrolēti neapmierinātības un vilšanās uzliesmojumi.

Nacionālais informācijas centrs bērniem un jauniešiem ar invaliditāti (www.NICHCY.org) (1996) uzskaita 11 pamatprasmes, kas ir priekšnoteikums patstāvīgai ceļošanai. Pateicoties šīm prasmēm indivīds var:

- Droši šķērsot ielas ar un bez luksofora
- Iekāpt pareizajā autobusā vai metro (lidmašīnā vai vilcienā)
- Atpazīt pareizo galamērķi un izkāpt tajā
- Pieņemt lēmumus
- Uzsākt darbības
- Atzīt nepieciešamību pēc palīdzības un lūgt palīdzību no piemērota avota
- Sekot norādēm
- Atpazīt bīstamas situācijas un šķēršļus un izvairīties no tiem
- Atbilstoši izturēties
- Tikt galā ar neparedzētām situācijām (piemēram, mainīts autobusa/metro maršruts, apmaldīšanās utt.)
- Atbilstoši izturēties nepazīstamu cilvēku vidū

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

Populārākie ieteikumi, ceļojot ar bērniem:

- Nesteidzieties un atstājiet laika rezervi.
- Neņemiet līdzi pārāk daudz mantu.
- Laicīgi rezervējiet visu iespējamo.
- Izskaidrojiet ceļojuma mērķi un gaitu.
- Maksājiet papildus par labu aprīkojumu.
- Lūdziet atlaides bērniem.
- Pieņemiet, ka ne viss notiks pēc plāna.

Iekļaujoša izglītība

Saskaņā ar Attīstības un sadarbības ģenerāldirektorāta Virziena komiteju, iekļaujošā izglītība:

[...] ir process, kura mērķis ir garantēt tiesības uz izglītību visiem neatkarīgi no dažādības, invaliditātes vai nelabvēlīgiem psihofiziskiem, sociālekonomiskiem un kultūras aspektiem. Iekļaujošās izglītības galīgais mērķis neaprobežojas tikai ar iekļaušanu skolā, bet tā ir jebkura cilvēka sociālā iekļaušana, katras personas un sabiedrības kopumā attīstības veicināšana. Balstoties uz iepriekšminēto, ir svarīgi uzlabot intervences pasākumus, kas vērsti uz indivīdu un grupu dzīves projektiem, lai dzīves projekts tiktu attīstīts gan skolā, gan sociālajā kontekstā (General Directorate for Development Cooperation, 2015).

Turpmāk tekstā tiek uzskaitītas galvenās ieinteresētās personas un viņu loma, atbalstot ģimenes ar bērniem ar uzvedības traucējumiem:

- Valdības iestādes, izstrādājot politiku, organizējot pakalpojumus, finansējot privātu bezpeļņas organizāciju projektus.
- Izglītības iestādes, apmācot sociālos pedagogus un sociālos brīvprātīgos, izplatot informāciju un veicinot izpratni par sociālajiem jautājumiem.

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

- Pētniecības iestādes, pētot dažādus aspektus, kas saistīti ar cilvēkiem ar īpašām vajadzībām (diagnozes, rehabilitācijas un socializācijas prakses, zināšanu integrēšana, jaunu terapiju un pakalpojumu eksperimentēšana).
- NVO, atbalstot ģimenes, kurās darbojas brīvprātīgie, uzlabojot integrācijas klimatu.
- Politikas veidotāji, ierosinot un apspriežot noteikumus, lai atbalstītu valdības, kā arī izglītības iestāžu darbību.
- Sociālo pakalpojumu sniedzēji, organizējot intervences, veicinot sociālās iekļaušanas programmas.
- Vietējie iedzīvotāji, aktīvi iesaistoties sabiedrības integrācijā.

Secinājumi

Katrs partneris veica kritisko punktu analīzi ceļošanai ģimenēm ar bērniem ar uzvedības traucējumiem.

Dokumentu izpēte parādīja, ka partnervalstīs šīs ģimenes sastopas ar vienādām problēmām. Tās ir šādas:

- Izmaiņas ikdienas paradumos
- Neparedzēti notikumi
- Piemērotu naktsmītnes struktūru atrašana
- Tikt galā ar bērnu uzvedību

Atklājās, ka nepastāv politika, kas atbalstītu šo ģimeņu vajadzības viņu ceļojumos.

Tomēr NGS izveido naktsmītnes struktūru, restorānu un atpūtas kompleksu sarakstus, kas sniedz pakalpojumus bērniem ar uzvedības traucējumiem.

Visbeidzot, partneri radīja godīgas ceļošanas modeli, kas atspoguļo vajadzības, problēmas, šķēršļus, kas rodas ģimenēm ar bērniem ar AST, kā arī stratēģijas to mazināšanai.

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

Šis modelis ir partneru veiktās dokumentu izpētes un interviju rezultāts, un tas ietver principus, kas balstās uz labās prakses piemēriem un kuriem būtu jāveido politikas konceptuālais pamats. Tas ietver arī izglītojošas darbības, kas nepieciešamas ģimeņu atbalstam, kā arī “normālu” cilvēku informētības un iekļaušanas veicināšanai.

Literatūra

Cho, H., & Jolley, A. (2016). Museum education for children with disabilities: Development of the nature senses traveling trunk. *Journal of Museum Education*, 41(3), 220-229.

Della Fina, V., & Cera, R. (2015). *Protecting the Rights of People with Autism in the Fields of Education and Employment*. Springer-Verlag GmbH.

Directorate General for Development Cooperation, "Inclusive Education for Persons With Disabilities and Development Cooperation," Directorate General for Development Cooperation, Rome, 2015. Available at:

https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2016/07/ed_inclusiva_english.pdf; last accessed 02.07.2020.

Poisson, A., Nicolas, A., Cochat, P., Sanlaville, D., Rigard, C., de Leersnyder, H., ... & Demily, C. (2015). Behavioral disturbance and treatment strategies in Smith-Magenis syndrome. *Orphanet journal of rare diseases*, 10(1), 111.

Ruddy, L., Booth, N., Gaw, M., Liao, Y., Dounavi, K., & Dillenburger, K. (2015). Autism in the air: using Point of View Video Priming and Natural Environment Teaching to help children with autism travel by plane. *Good Autism Practice (GAP)*, 16(2), 25-32.

Schaaf, R. C., Toth-Cohen, S., Johnson, S. L., Outten, G., & Benevides, T. W. (2011). The everyday routines of families of children with autism: Examining the impact of sensory processing difficulties on the family. *Autism*, 15(3), 373-389.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427

Siniscalco, D., & Gallone, G. (2015). A New Opportunity for Autism: The First Specific Italian Law. *Autism Open Access*, 5, e135. Available at: <https://www.longdom.org/open-access/a-new-opportunity-for-autism-the-first-specific-italian-law-2165-7890-1000e135.pdf>; last accessed 02.07.2020.

Valenti, M., Cerbo, R., Masedu, F., De Caris, M., & Sorge, G. (2010). Intensive intervention for children and adolescents with autism in a community setting in Italy: A single-group longitudinal study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 4(1), 23.

Wolfberg, P. J. (2015). *Play and imagination in children with autism*. Teachers College Press.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

“Eliminating Social Exclusion” (EliSE)
Nr. 2019-1-LV01-KA204-060427